

(ISSN: 2602-4047)

Kurtdede Fidan N. & Yazıcı, S. (2021). Perceptions of Primary School Students about the Value of Sensitivity in Their Case Studies , *International Journal of Eurasian Education and Culture* , 6(14), 1622-1657.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.419>

Article Type (Makale Türü): Research Article

PERCEPTIONS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ABOUT THE VALUE OF SENSITIVITY IN THEIR CASE STUDIES

Nuray KURTDEDE FİDAN

Assoc. Prof. Dr., Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Turkey, nkurt@aku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2056-1994

Sibel YAZICI

Asst. Prof. Dr., Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Turkey, syazici@aku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1238-0720

Received: 25.05.2021

Accepted: 15.08.2021

Published: 07.09.2021

ABSTRACT

This study deals with the perceptions of the fourth grade students about the value of sensitivity. In this study it is appropriated the phenomenological approach which is one the method of qualitative research design. The participants of the study are 135 fourth grade students. The data of the study are collected through written statements of the students. The data are analysed through inductive content analysis. As a result of the analysis of the qualitative data, the data are grouped under four themes: meaning the participants attached to the value of sensitivity, their description about the scope of this value, their examples about this value and their suggestions to improve such acts. The findings of the study showed that the students are aware of the meaning and importance of the value of sensitivity. The students explained the value of sensitivity as not being unresponsive to what is happening around, being sensitive, helping those who need help, being united against various rights and claiming rights and using resources correctly. In addition, it is observed that the students explained the value of sensitivity by associating it with other values such as respect, benevolence, tolerance and approaching the others with empathy. The students expressed that sensitivity should be given to the elderly, homeless, disabled, children and friends. In addition, the students stated that sensitivity should be shown to the protection of stray animals and endangered animals and to raise awareness. Some of the explanations of the participants concerning the sensitive behaviors are found to be related to environment: keeping the environment clean, not throwing garbage to places, collecting waste oil in waste oil collectors in schools and collecting waste batteries in waste areas. As suggestions for sensitive behavior, the participants stated the following: making projects to use resources consciously, putting food and water for animals, flowering and planting trees around the school or around the house and making educational club activities to raise awareness about being sensitive at school. It can be said that the awareness of the students is high about the fact that individuals should be sensitive to the environment, nature and people which is their main duty and responsibility.

Keywords: Case studies, elementary school students, value of sensitivity, values education, inductive content analysis.

INTRODUCTION

Values are basic standards that are accepted as necessary and appropriate by all members of society, representing common beliefs and thoughts which aim at maintaining the integrity of the society (Rokeach, 1973). Schwartz (2007) defined values as trans-situational goals that change over time and serve as guiding principles in a person's life. Values are judgments of what is good and what is bad (Veugelers & Vedder, 2003). Values are embodied in the form of judgments, norms, institutions and actions. Accordingly, there is a sequence of facts at one end and values at the other end. This sequence comes to life at the point where values turn into judgments, judgments into norms, norms into institutions and institutions into actions. The values obtained at the end of the education process and the meanings of the related norms are important at this point. Although education builds the intellectual side of the values, it must be practical (Aydın, 2011). Values education has emerged as a natural result of the need to treat individuals as a whole in education because the individuals are not a machine or a robot (Meydan, 2014). Fraenkel (1976) stated that it is necessary to help children learn values. This requires helping them decide whether and why certain beliefs, ideologies, procedures, or behaviors are better than others. Learning values involves helping children identify what is worth doing and achieving (Whitney, 1986).

Children come across different types of values that are important for their lives through their interactions with adults (Kremer-Sadlik & Kim, 2007). From an early ages, children begin to acquire values by observing their family members, peers, teachers, their immediate environment and several media products. Therefore, raising individuals who adopt basic human values is among the main duties of the family, society and school. In this respect, schools have two main objectives. These are to raise academically successful individuals and to produce individuals who adopt basic values (Ekşi, 2003). Therefore, teaching values to students through educational processes is one of the crucial topics (Deveci & Selanik Ay, 2009).

One of the values that should be acquired in accordance with the education programs is sensitivity. This value is a concept that has different connotations throughout history. This value, which was first associated with the ability to think through art, and create beauty and harmony was later accepted as a way of knowing through the senses. Therefore, sensitivity is a feeling that focuses on human quality in essence, and it is accepted as a deep expression of existence and is considered as a characteristic of sensitive people (Terra, Gonçalves, Takase Santos, Dos, & Erdmann, 2010). Sensitivity as a value is defined as taking responsibility for the environment, society, people and cultural heritage with the awareness of protecting them and showing sensitivity to them (Kuru, 2016). In short, sensitivity is accepted as a value that adds refinement to the human soul.

Most of the courses in the primary school education programs include a reference to the value of sensitivity and the related topics. However, these topics are much more comprehensively covered in the courses of life sciences, Turkish language and social studies. Three dimensions of the educational program for the course of social studies are related to the value of sensitivity: sensitivity in relation to historical legacy, sensitivity towards environment and sensitivity towards cultural heritage (Keskin & Öğretici, 2013). For a healthy

environment, societies consisting of individuals with environmental awareness and high sensitivity to the environment are needed. Environmental sensitivity, which is defined as an empathetic perspective towards environment, emerges as a result of the close relationship between environmental awareness and the development of environmentally friendly behavior. Therefore, environmental sensitivity has been accepted as one of the variables contributing to responsible environmental citizenship (Hungerford & Volk, 1990; cited in Barbas, et. al. 2009). It is considered as a crucial task for individuals to protect the environment, improve their environmental awareness and have environmental sensitivity (Demirkaya & Ünal, 2018). Educational institutions have a great role to play in raising awareness of individuals about the environment. The trainings given in order to raise awareness towards the environment will greatly contribute to the formation of environmental awareness in individuals. Because people will realize that it is possible for the environment they live in and the blessings of the environment to deteriorate or completely disappear. They will also know their responsibilities as individuals to reduce or eliminate these effects through education (Aktepe & Temur, 2018). The learning domains, namely culture and heritage, covered in the social studies education program (MONE, 2018a) are very significant to make students acquire sensitivity towards historical and cultural heritage.

Research about the value of sensitivity mostly deals with the cross-cultural sensitivity. On this topic Diker (2019) and Cebrian and Cava (2014) carried out studies on a sample of primary school students, and Öğüt and Olkun (2018), Aksoy (2016), Bae and Song (2017), and Bulduk, Usta and Dinçer (2017) carried out studies on a sample of university students. Keskin and Öğretici (2013) conducted a study on the acquisition of the values in the course of social studies through several activities on sample of secondary school students. There are also studies on the development of scales about the value of sensitivity. For instance, Tongsuebsai, Sujiva and Lawthong (2015) developed an ethical sensitivity scale to reveal the ethical sensitivity of secondary school students. Öcal, Demirkaya and Altınok (2013) developed a social sensitivity scale for the basic education students. Halaç, Gürdoğan Bayır and Çengelci Köse (2021) developed a cultural heritage sensitivity scale for primary school students. Kurtdede Fidan (2016) developed a scale to measure the sensitivity levels of the primary school fourth grade students in regard to environments, animals, social problems and cultural heritage.

However, there are no many studies on the primary school students' perspectives about the value of sensitivity. It is certain that the values acquired in family setting should be further improved and be basis for the acquisition of further values (Keskin, 2008). It is taught that we should have information about the level of the acquisition of the values by children by their graduation from primary school to design their future education on values. The aim of this study is to uncover the meanings that fourth grade primary school students attached to the value of sensitivity.

METHOD

Model of the research

This research, which has a qualitative research method, is a phenomenological research based on determining the meanings that students attached to the value of sensitivity. Phenomenology clarifies the phenomena that

we are aware of but cannot understand deeply (Yıldırım & Şimşek, 2016). The purpose of choosing the phenomenology design in this study is to try to understand the meanings that students attached to the sensitivity value through the case studies they wrote.

Participants

The participants of the study were 135 fourth grade students attending nine public primary schools in Afyonkarahisar during the school year 2020-2021. The participants voluntarily took part in the study. The grade level of the participants was determined by criterion sampling which is part of the purposeful sampling technique. Situations to be selected through criterion sampling are expected to be rich in information (Marshall, 1996). It was thought that primary school fourth grade students could express the value of sensitivity which is a comprehensive structure with a richer perspective. Participants consist of 78 female and 57 male students.

Data collection tool and data collection

The data of this research consists of documents written by the participants. The purpose of using written documents as data collection tools is to determine what various concepts / events are significant for the participants, and to obtain detailed information about how social situations seen by the participants (Bogdan & Biklen, 2007). A form was developed by the authors in order for the participants to write case studies reflecting the opinions on the value of sensitivity. In this form, there is a directive within the framework of the purpose of the research. In the directive, students were asked to express the value of sensitivity through case studies. There is also a section for writing case studies. The case study provides the bridge between abstract subjects and real life (Woolfolk, 1998, cited in Özer Özkan & Acar Güvendir, 2013). Thus, it has been ensured that sensitivity can be expressed more concretely by using sections from life. After this form was prepared, it was presented to the opinion of three experts working in classroom and social studies education, and a pilot application was made on five primary school fourth grade students. Before the data collection process an ethical permission was taken (Afyon Kocatepe University, Scientific Research and Publication Ethics Committee dated 22 February 2021 and numbered 2021/115). Before the data collection process the participants were informed about the process and asked to write down an example about the topic within the class hour. Extra time was allotted for those who could not completed the assignment.

Data analysis

The data collected were examined using the inductive content analysis. Content analysis contains the following steps: coding, developing categories (developing categories for the analysis units, words, statements, sentences, and so on.), comparison (development of the relationships between these categories), and conclusions (Cohen, Manion & Morrison, 2007). It is suggested when the written data are analysed to confirm their content. Inductive content analysis is defined as a way to discover the interaction between major themes

and the data (Patton, 2002). It is one of the data analysis techniques (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998; akt. Cohen & Shenaar-Golan, 2018). In the analysis both authors read the data and coded the related words. Then the codes were categorized based on their correlations (Creswell, 2008). Next these categories were compared which produced four general themes of the study. The information about the categories was presented and interpreted under the relevant category. Additionally, the findings were supported by direct quotations from the reports by the participants. In the research, the formula developed by Miles and Huberman (2016) was used to determine the percentage of agreement in the analyzes made by the two researchers. When the code lists created by the researchers were compared, a .86% agreement was found. In addition, the direct quotations were given with the codes of the participants (for instance, S1, S2,).

FINDINGS

This section presents the findings obtained from the analysis of qualitative data and the direct quotations. As a result of the analysis of the qualitative data, the data are grouped under four themes (Figure 1): (1) Meanings attached (2) Scope (3) Sensitive acts and (4) Suggestions.

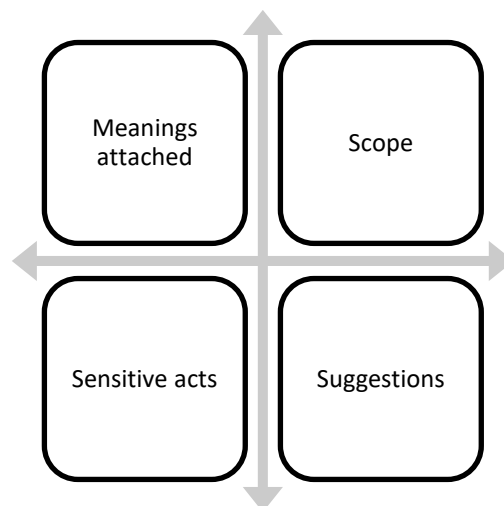

Figure 1. Themes Related to the Perceptions of the Primary School Students about the Value of Sensitivity

Meanings the participants attached to the value of sensitivity

It was found that the primary school students attempted to define the value of sensitivity by attributing some meanings to it in their essays. The findings regarding the meanings that they attribute to the value of sensitivity are given in Figure 2.

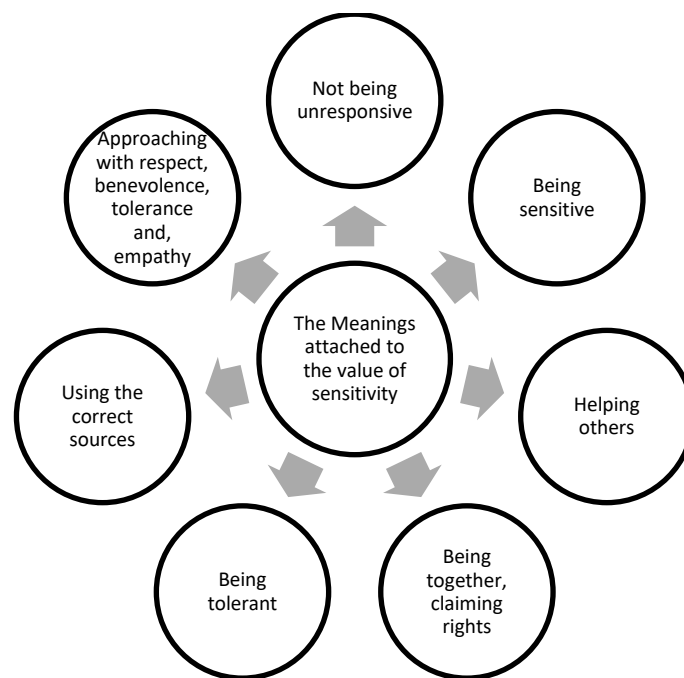

Figure 2. Meanings that the Participants Attribute to the Value of Sensitivity

The participants produced several meanings about the value of sensitivity: not being unresponsive to the events in the immediate environment, being sensitive, helping those in need of help, and being together and claiming rights. The other meanings they stated in relation to the value of sensitivity include being a tolerant person, using the sources in a correct manner.

One of the students who attached the quality of being not unresponsive to the events to the value of sensitivity stated *"Last year, on the way to summer vacation, a car in the opposite plane crashed into another car, so we pulled our car over and tried to help them."* (S-2).

Another student produced the concept of being tolerant concerning the value of sensitivity reported the following: *"When it comes to sensitivity, the first thing that comes to my mind is to be a tolerant person. For example, if you are not tolerant of people, you cannot be sensitive to them. For me, sensitivity is to help people who need it (such as disabled, elderly)."* (S-48).

Descriptions of the primary school students regarding the scope of the value of sensitivity

It was seen that the primary school students made descriptions in their essays about how sensitivity should be materialized. They reported that the targets of sensitive acts are people, animals, natural environment, objects and values which are grouped under five sub-themes. The descriptions of the primary school students regarding the scope of the value of sensitivity are given in Figure 3.

People	Animals	Environment	Objects	Values
<ul style="list-style-type: none"> •Elderly •Orphans •Disabled (visually impaired, physically impaired, and so on) •Children •Peers 	<ul style="list-style-type: none"> •Stray animals •Animals in danger of extinction 	<ul style="list-style-type: none"> •Forests •Parks •Natural sources (water, electricity) •The sea and lakes 	<ul style="list-style-type: none"> •School items) •Banks 	<ul style="list-style-type: none"> • Arts • Flags • Festivals • Problems

Figure 3. Descriptions of the Primary School Students regarding the Scope of the Value of Sensitivity

Figure 3 shows the descriptions of the participants regarding the scope of the value of sensitivity. Majority of the participants believe that sensitivity should target people, animals and environment. In their essays the participants expressed the idea that the value of sensitivity has a very wide scope in that it contain not only living beings but also non-living ones such as environment and items.

One of the participants who explained the sensitivity towards children as opposing the children abuse, child workers and child brides and and as claiming their rights reported the following: *“Sensitivity is a broad topic in the form of sensitivity to humans, animals, the environment and children. Those who are sensitive to children unite against child violence, child abuse, child workers and child brides and take care of their rights.”* (S-125).

One of the participants explained his understanding of being sensitive to animals as follows: *“Those who are sensitive to animals help stray animals, wild animals and endangered animals and protect their rights.”* (S-1).

One of the students who defined the sensitivity as helping elderly people and those who need help explained his views as follows: *“I think it is being sensitive to help my grandfather to prepare his bed and to find and tell him the phone numbers that he does not know. I am doing these to my elders.”* (S-8).

Explanations of primary school students regarding sensitive behaviors

The participants expressed their explanations about the sensitive behaviors in their essays. The headings of these explanations are given in Figure 4.

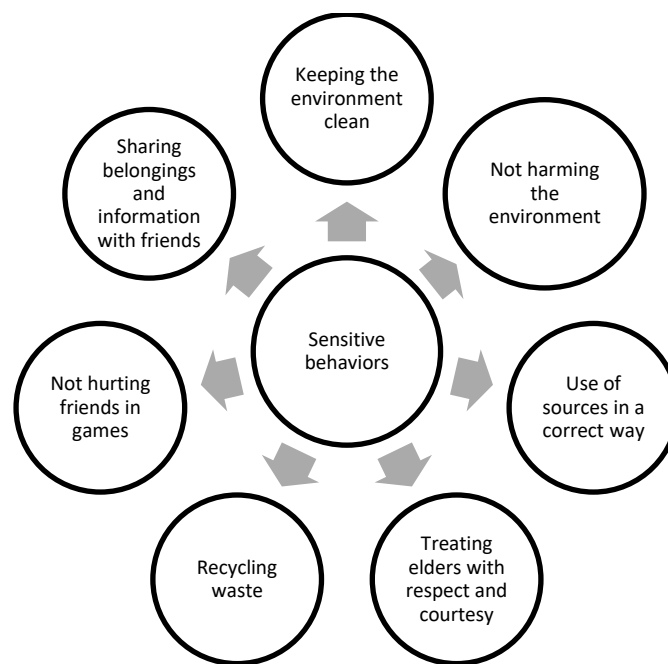

Figure 4. Participants' Explanations about the Sensitive Behaviors

Some of the explanations of the participants concerning the sensitive behaviors are found to be related to environment: keeping the environment clean, not throwing garbage to places, collecting waste oil in waste oil collectors in schools and collecting waste batteries in waste areas. In addition, they stated the behaviors which pay attention to the use of natural resources at school and at home. They emphasized that they should be careful in using water while brushing the teeth, washing fruits and vegetables and taking a shower and in turning off the lamps. Additionally, they wrote statements about not hurting their friends while playing games, behaving kindly and respectfully and being sensitive about sharing things and information with their friends. One of the participants produced the following poem-like statement concerning sensitive acts (S-78);

*I help my friends,
I collect the garbage,
I give food to stray animals
I call my elders on special days,
Let's be sensitive and be happy.
I help my uncle Şükrü, who is blind.
I respect our flag, the symbol of our independence
I greet people when I see them.
Let's be sensitive and be happy.*

One participant who emphasized the significance of not harming environment and using the items with a careful stated the following: "Not damaging the nature, school garden, trees, and parks and using them with care are all sensitive behavior." (S-84).

Another participants stressed the importance of the use of the sources as follows: *“I turn off the lamps when they are not needed. I unplug the electrical items that I do not use.”* (S-135) and *“I do not wast water while brushing my teeth. While washing vegetables and fruits, I tell my mother to be careful about the use of water, and both my mother and I are careful about this.”* (S-18).

A student who stated that using words of kindness towards friends and being kind to them are sensitive behavior expressed her views as follows: *“I use expressions of kindness towards my friends. I try not to hurt them in games or lessons. I help them in a difficult situation.”* (S-57).

A student who paid attention to recycling and green spaces stated the following: *“In order to be happy in this world we live in, it is important to be sensitive at every moment of life. I throw waste into recycling bins. I do not damage the green areas in the school yard and around me, and I try to protect them.”* (S-78).

The participants’ suggestions to improve sensitive behavior

It was found that the participants offered suggestions about what they and those around them could do about being sensitive in their essays. The suggestions of the primary school students for sensitive behavior are given in Figure 5.

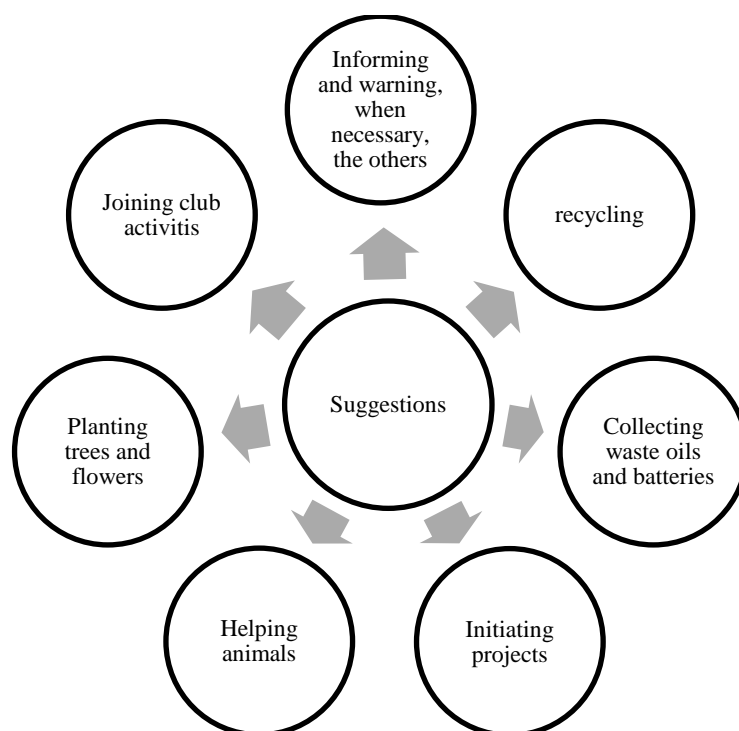

Figure 5. The Participants’ Suggestions to Improve Sensitive Behavior

As suggestions for sensitive behavior, the participants stated the following: warning and informing their family and friends about sensitive behavior, paying attention to recycling and acting accordingly, collecting waste oils

and batteries in relevant places, making projects to use resources consciously, putting food and water for animals, flowering and planting trees around the school or around the house and making educational club activities to raise awareness about being sensitive at school. The direct quotations from the primary school students' suggestions for sensitive behavior are given below.

One of the participants who emphasized the warning and informing their family and friends about sensitive behavior reported the following: *"We must be sensitive to live a peacefully and happy life. I warn my family and friends to be sensitive to the animals, the homeless, the poor, the elderly, the disabled and the nature. We must keep our environment clean, warn those who do not keep it clean, and inform them about these issues."* (S-5).

Other participant stated the significance of involving in the related projects as follows: *"I collected the caps of the water bottle for the blue cap project. These caps are recycled. I am very happy that we would buy wheelchairs for our disabled friends with the thousands of blue caps we have collected. I want to take part in other similar projects."* (S-69).

The suggestions of a participant about the collecting waste oils and batteries in relevant places are as follows: *"We collect batteries at school and at home and put them into the waste battery boxes. My parents fill the waste oil into the water bottle at home, and I leave it in the waste oil collection box at school. We warn and inform our relatives and neighbors about these issues."* (S-42).

Two other views of the participants are given as follows: *"With our teacher, we regularly put food and water around the schoolyard for dogs to feed them."* (S-76). *"Together with our friends in the club work, we planted saplings at the school and its surroundings. We opened an exhibition at the school with our friends at the school to protect the environment and behave sensitive."* (S-118).

DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

This study was conducted to determine the perceptions of the primary school fourth grade students towards the value of sensitivity. When the data collected from the participants' written reports have been analyzed, four themes have emerged: the meanings that the primary school students attribute to the value of sensitivity, their descriptions of the value of sensitivity, their explanations for the value of sensitivity, and their suggestions for sensitive behavior. The findings suggest that the value of sensitivity has been acquired by the participants at the fourth grade level. Aydın (2011) states that values may have been realized as a result of judgments, norms, institutions, actions and processes. In addition, the students' ability to produce solutions to improve the environmental awareness indicates that they have managed to develop a certain level of consciousness. Türksoy (1991) states that sensitivity is the level of awareness of an individual's environment and relations with the environment. The level of consciousness of an individual can be measured by being aware of what he or she does know about the environment, how much s/he knows, why s/he knows and how s/he uses this information. Therefore, it is seen that the fourth grade students who participated in the study acquired the

value of sensitivity at school and they could associated it with the acquisitions covered in the primary school education programs.

Concerning the meanings that the participants attributed to the value of sensitivity it is found that they use different conceptualizations. The students explained the value of sensitivity as not being unresponsive to what is happening around, being sensitive, helping those who need help, being united against various rights and claiming rights and using resources correctly. In addition, it is observed that the students explained the value of sensitivity by associating it with other values such as respect, benevolence, tolerance and approaching the others with empathy. Such meanings are mostly close to one another. It is also found that their explanations are also reported in the related studies. The importance of displaying sensitive behaviors for the happiness and peace of the society and a clean environment is emphasized in the students' statements. On the other hand, the students accept that individuals' environmentally sensitive behavior is their main duty and responsibility. The definitions made in relation to the value of sensitivity show that both the lessons such as Life Studies, Social Studies and Turkish language develop awareness among the students, and that the perceptions towards this value are supported by many other sources. Yeter (2019) states that children's magazines contain a lot of information that will increase the sensitivity of readers and that the magazines support people who have sensitivity value with exemplary behaviors. Karakuş (2015) states in his study on cartoons that the values of love, sensitivity and tolerance are the most frequently repeated values. Similarly, Erol (2014) found that the value of sensitivity is included in stories. Eryılmaz and Köse (2018) stated that the book entitled *The Little Prince* includes the references to the value of sensitivity. İbret, Demirbaş and Demir (2019) in their study on a sample of the fourth year students found that the sensitivity towards environment can be improved through story-reading activities. Barbas, et al. (2009) found in their study that nature documentaries have a positive effect on students' environmental awareness. Therefore, it can be said that primary school children can acquire the value of sensitivity through several distinct sources (cartoons, documentaries, children's magazines, children's books) and also develop their perceptions about many values within the scope of values education.

Students are able to express to whom the value of sensitivity should be demonstrated in their descriptions of the scope of this value. According to the participants, the elements to be sensitive to are people, animals, environment, objects and values, and these are grouped under five themes. In the theme of people, the students expressed that sensitivity should be given to the elderly, homeless, disabled, children and friends. Therefore, there is social sensitivity among the participants. Similarly, Öcal, Demirkaya, and Altınok (2013) in their study found that the primary school students care about social problems such as meeting the care and accommodation needs of orphans, child labor, and protection of human rights and freedoms. In the study of Kurtdede Fidan (2016), it is concluded that the primary school fourth grade students have the highest level of awareness on social problems, namely social sensitivity, following the sensitivity to the environment. In terms of sensitivity towards animals, students stated that sensitivity should be shown to the protection of stray animals and endangered animals and to raise awareness. In the study of Utkugün (2020), it is concluded that the primary school students are very sensitive to animals and even empathize with them. In addition, in the

studies of Kurtdede Fidan (2016) and İbret, Demirbaş and Demir (2019) about the sensitivity of fourth grade students to the environment, it is revealed that they are sensitive to animals and plants. Environmental awareness is focused on forests, parks, natural resources and the seas / lakes. An important goal of environmental education is to teach environmental literacy that includes cognitive and affective qualities with environmentally responsible behaviors. Environmental awareness is an important variable of environmental literacy (Sivek, 2002). In the studies of Kurtdede Fidan (2016) and Erdoğan (2009), it is concluded that primary school students have high levels of environmental awareness. It can be said that the educational programs contribute to the formation and development of this awareness. Research suggests that the most frequently emphasized value in the 2005 social studies program outcomes is the value of sensitivity, and that the sensitivity towards environment is very frequently emphasized (Merey, Kuş & Karatekin, 2012). On the other hand, the values of love, respect, sensitivity, cleanliness, responsibility, fairness, benevolence, peace and aesthetics, which are the twenty values that are aimed to be acquired in the social studies courses can be directly associated with the protection of the environment (Karatekin & Sönmez, 2014). One of the objectives of the 2018 Life Studies course educational program is about the students' awareness of nature and the environment, and their ability to use resources efficiently. Among the basic life skills, there is the ability to protect nature and gains in the protection of nature, animals, plants and the environment in this context (MONE, 2018b).

The participants stated that they should also be sensitive to the items and objects such as school belongings, fountains and benches should be sensitive and that these items and objects should not be damaged and protected. Therefore, students are of the opinion that it is necessary to be sensitive to non-living things as well as living things. Some students addressed values such as art, flag, holidays and country problems and stated that they should be cared for and that individuals should be sensitive to these issues. In this regard, it is stated that sensitivity to cultural heritage is a value to be acquired in the learning domain of the cultural heritage of the 4th Grade Social Studies educational program (2018). Among the special objectives of the 2018 Life Studies education program there is a statement "students love his country, will be willing to keep his historical and cultural values alive." However, there are skills and acquisitions in the education program to recognize and protect the cultural values (MONE, 2018a). As stated in primary school education programs, children are expected to know and evaluate the cultural heritage of the society, to ensure the continuity of culture, to meet with their own roots, and to be able to define their cultural and social identities (Çulha Özbaş, 2009). Yazıcı (2014) states that there is a cause and effect relationship between culture and values as well as a relationship between preserving and developing these entities. In Kılcan and Akbaba's study (2013) on the cultural heritage sensitivity, most of the participants expressed this value as protecting-watching over it.

It is found that the primary school students emphasized sensitive behaviors in the theme of their explanations for sensitive behaviors. These include environmentally sensitive behaviors such as keeping the environment clean, not throwing garbage on the floor, putting waste oil into waste oil collectors at schools, and collecting waste batteries. According to the explanations of the students, the most critical element in the environmental

degradation is human behavior (Yücel Işıldar and Yıldırım, 2008). Insensitivity and unconsciousness are among the main factors that cause environmental problems (Yazıcı & Utkugün, 2019). Therefore, the statements of the students suggest that they are aware of this situation. Similarly, in the study conducted by Coşkun (2011), the fifth grade students strongly and consistently expressed the value of environmental awareness. In the current study, the students expressed the behaviors that should be considered at school and at home for the use of natural resources in relation to the value of sensitivity. These behaviors include turning off lamps, careful use of water while brushing teeth, washing fruits and vegetables and showering. Behaviors thought to be related to saving are related to the following learning outcome covered in the Production, Distribution and Consumption unit of the fourth grade Social Studies Program (2018): Students should use the resources around them without wasting them and they should make savings by using the resources they have consciously. Therefore, the students participating in this study made statements related to the said learning outcomes. However, there is no reference to the value of sensitivity in this learning area. This finding is consistent with the result of Keskin and Öğretici (2013) in their study on the value of sensitivity that the learning outcome-value relationship is generally weak in the educational programs. Tonga and Uslu (2015) reported that in social studies courses teaching of certain values is at a sufficient level in terms of the values of science, peace, respect for rights and freedoms, but that teaching other values, including the value of sensitivity, to students is not at the desired level.

The students stated while playing games they try not to harm their friends, to behave kindly and respectfully, and to share things and information with them which are all regarded by them as sensitive behaviors. Therefore, it can be argued that the students have the awareness that they should behave towards each other within the framework of courtesy rules. Bulach and Buttler (2002) point out that it is a necessity to teach courtesy behaviors in value education from primary school.

Regarding the suggestions of primary school students for sensitive behavior, the following was found: The students offered several suggestions about what they and those around them could do to act sensitively. They think that their sensitivity may increase with environmental activities and educational activities and that they should take care of environment and behave accordingly such as recycling, to collect waste oils and batteries in relevant places, to carry out projects to use resources consciously, to put food and water for stray animals, to plant flowers and trees around the school or around the house and to raise awareness for sensitive behavior at school. The fact that they could offer several suggestions to improve sensitive acts is an indication of the existence of the environmental awareness among the participants. The environmental awareness refers to the awareness of the individuals who are aware of their duties regarding the environment and transforming this awareness into behavior (Yeşil & Turan, 2020). Peker and Ceylan (2020) found in their study that the primary school fourth grade students developed metaphors for the protection of the environment for a better world. In addition, students' bringing solutions to the environmental problems is an indication that they are sensitive enough to contribute to the elimination of the environmental problems (Uzun & Sağlam, 2005; Demirbaş & Pektaş, 2009). Students stated that they attach importance to educational club activities in order to raise

awareness about sensitive behavior at school. Massoni (2011) points out that the early effect of educational club activities is on behavior of students, and many negative situations at schools can be eliminated through such club activities. In the study conducted by Akar and Nayir (2015) it is found that the elementary school students find club studies effective, but as their grade levels increase, this effect decreases.

The findings of the study suggest that primary school fourth grade students could conceptually define the value of sensitivity. They were able to express that affective sensitivity is a value that can be expressed through behaviors. The conscious use of natural resources has been associated with the value of sensitivity, although behavioral sensitivity to the environment is much more common. Based on the findings of the study the following are suggested:

- Activities related to the value of sensitivity can be organized within the primary school club activities.
- Studies can be conducted in which the opinions of students at different grade levels are taken about the sensitivity value.
- Students' behaviors related to behaving sensitively can be revealed with various research approaches.

ETHICAL TEXT

Before the data collection process an ethical permission was taken (Afyon Kocatepe University, Scientific Research and Publication Ethics Committee date 22 February 2021 and numbered 2021/115). In this article, the journal's writing rules, publication principles, research and publication ethics, and journal ethical rules have been followed. The responsibility belongs to the author (s) for any violations that may arise regarding the article.

Author(s) Contribution Rate: In this study, the first author contributed 50% and the second author contributed 50%. There is no conflict of interest between the authors.

REFERENCES

- Akar, F., & Nayir, K.F. (2015). Eğitim kurumlarındaki sosyal kulüplerin etkililiğinin incelenmesi: Uygulamada değişim ihtiyacı. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 167-186.
- Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi öz değerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 9 (3), 34-53.
- Aktepe, V., & Temur, M. (2018). Öğretim programlarında çevre eğitimi, R. Sever & E. Yalçinkaya (Edt.), *Çevre eğitimi içinde* (ss.129-162). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak, *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19), 39-45
- Bae, S., & Song, H. (2017). Intercultural sensitivity and tourism patterns among international students in Korea: Using a latent profile analysis. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(4), 436-448.

- Barbas, T. A., Paraskevopoulos, S., & Stamou, A. G. (2009). The effect of nature documentaries on students' environmental sensitivity: A case study. *Learning, Media and Technology*, 34 (1), 61-69. <https://doi.org/10.1080/17439880902759943>
- Bogdan, R.C., & Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. 5th Edition, Allyn & Bacon.
- Bulach, C. R., & Butler, J. D. (2002). The occurrence of behaviors associated with sixteen character values. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 41, 200-214.
- Bulduk, S., Usta, E., & Dinçer, Y. (2017). Kültürlerarası duyarlılık ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Bir sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu örneği. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 73-77.
- Cebrian, M., & Cava, M. (2014). Intercultural sensitivity, empathy, self-concept and satisfaction with life in primary school students. *Journal for the Study of Education and Development*, 37(2), 342-367.
- Cohen A. & Shenaar-Golan, V. (2018). What are Social Work Students' Perceptions of the Community Practice Method?, *Journal of Community Practice*, 26(1), 23-40, <https://doi.org/10.1080/10705422.2017.1413022>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. (6th ed.). Routledge Falmer, 476.
- Coşkun, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi Denizli ili örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Pamukkale Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating research* (3rd ed.). Upper Saddle River, Pearson Education, Inc.
- Çulha Özbaş B. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eğitimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*, (ss.701-720). PegemA Yayıncılık,
- Demirbaş, M., & Pektaş, M. H. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçekleştirme düzeyleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* (EFMED), 3(2), 195-211.
- Demirkaya, H., & Ünal, O. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevre duyarlılıklarının incelenmesi. Ş. Çınkır, (Ed.), *EJER Congress 2018 Conference Proceedings içinde*. (ss. 276-286) Antalya.
- Deveci, H., & Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Diker, E. (2019). *İlkokul öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık ve empati becerilerinde çokkültürlü psikoeğitim programının etkililiğinin sınanması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Erdoğan, M. (2009). *Fifth grade students' environmental literacy and the factors affecting students' environmentally responsible behaviors* [Yayınlanmamış doktora tezi], Middle East Technical University.
- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

- Eryılmaz, Ö., & Köse, T. Ç. (2018). Sosyal bilgilerde edebi ürünler ve değerler eğitimi: küçük prens örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Fraenkel, J. R. (1976). *Teaching about values. In values of the American heritage: Case studies and teaching strategies*. National Council for Social Studies.
- Halaç, H. H., Gürdoğan Bayır, Ö., & Çengelci Köse, T. (2021). İlkokul öğrencilerine yönelik kültürel mirasa duyarlılık ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(31), 197-218. <https://doi.org/10.35675/befdergi.810944>.
- İbret, B., Demirbaş, İ., & Demir, F. (2019). İlkokul 4.sınıf öğrencilerine alternatif etkinliklerle doğal çevreye duyarlılığın kazandırılması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 258-280. <https://doi.org/10.30703/cije.474570>
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitimine katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 251-277.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Marmara Üniversitesi.
- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde "duyarlılık" değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kılcan, B., & Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)*, 5(3), 113-137.
- Kremer-Sadlik, T., & Kim, J. L. (2007). Lessons from sport: Children's socialization to values through family interaction during sport activities. *Discourse & Society*, 18, 35-51. <https://doi.org/10.1177/0957926507069456>
- Kurtdede Fidan, N. (2016). Sensitivity of students to the natural environment, animals, social problems and cultural heritage, *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8(3), 403-424.
- Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi ve dil zenginliği açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisan tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13(6), 522-526.
- Massoni, E. (2011). Positive of extra curricular activities on students. *ESSAI*, 9(27), 84-87.
- MEB, (2018a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, (4.,5.6. ve7. sınıflar), Ankara
- MEB, (2018b). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar), Ankara
- Merey Z., Kuş, Z., & Karatekin K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1613-1632
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/beuifd/issue/3453/47056>
- Miles, B., M. & Huberman, A., M. (2016). Genişletilmiş bir kaynak: Nitel veri analizi: 2.baskı (Çev. Akbaba, S. & Ersoy, A.) Pegem Akademi

- Öcal, A., Demirkaya, H., & Altınok, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 67-76.
- Öğüt, N., & Olkun, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık düzeyi: Selçuk üniversitesi örneği. *Selçuk İletişim*, 11 (2), 54-73. <https://doi.org/10.18094/josc.430980>.
- Özer Özkan, Y., & Acar Güvendir, M. (2013). Öğrencilerin ölçme ve değerlendirme dersinin sunulmasında tercih ettikleri öğretim yöntemleri. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 4(1), 1-14.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, Sage.
- Peker, R., & Ceylan, S. (2020). Environmental perceptions of primary school fourth grade students. *Journal of Educational Issues*, 6(1), 422-438. <https://doi.org/10.5296/jei.v6i1.17153>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. The Free Press.
- Schwartz, S. H. (2007). Universalism values and the inclusiveness of our moral universe. *Journal of CrossCultural Psychology*, 38, 711-728. <https://doi.org/10.1177/0022022107308992>
- Sivek D. (2002). Environmental sensitivity among Wisconsin High School student. *Environmental Education Research*, 8(2),155-170
- Terra, M. G., Gonçaves, L. H. Takase Santos, E. K. A. Dos, & Erdmann, A. L. (2010). Sensibility in the relations and interactions of teaching and learning to be and do nursing. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 18(2), 203-209. <https://dx.doi.org/10.1590/S0104-11692010000200010>
- Tonga, D., & Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59451/854132>
- Tongsuebsai, K., Sujiva, S., & Lawthong, N. (2015). Development and construct validity of the moral sensitivity scale in Thai version. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 191, 718-722 <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.586>.
- Türksoy, Ö. (1991). Çevre duyarlılığı eğitiminde bilişsel yaklaşım: çocuk ve temel çevre özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 15 (80).
- Utkugün, C. (2020). Sensitivity to animals through the eyes of primary school students. *International Journal of Progressive Education*, 16(4), 270-285.
- Uzun, N., & Sağlam, N. (2005). Sosyo-ekonomik durumun çevre bilinci ve çevre akademik balarısı üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 194-202.
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and teaching: theory and practice*, 9, 377-389.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee* [Unpublished doctorate thesis], Tennessee State University.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223
- Yazıcı, S., & Utkugün, C. (2019). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 2 (2), 50-59.

- Yeşil, M., & Turan, Y. (2020). Çevresel duyarlılık üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 418-435.
- Yeter, F. (2019). *Çocuk dergilerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık
- Yücel Işıldar, G., & Yıldırım, F. (2008). The effectiveness of environmental education on environmentally- sensitive behaviors. *Eğitim ve Bilim*, 33(148), 13-25.

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖRNEK OLAYLARINDA DUYARLILIK DEĞERİ ALGILARI

Öz

Bu makale, ilkokul dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin duyarlılık değeriyle ilgili algılarını araştırmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmanın katılımcılarını, dördüncü sınıfa devam etmekte olan 135 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veriler öğrenciler tarafından yazılan örnek olaylar ile elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde endüktif içerik analizi/tümevarım analizi uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, veriler ilkokul öğrencilerinin duyarlılık değerine yükledikleri anlamlar, duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemeleri, duyarlı davranışlara yönelik açıklamaları ve duyarlı davranmaya yönelik önerileri olarak dört tema altında ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin duyarlılık değerinin anlamının ve öneminin farkında olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler duyarlılık değerini, çevrede olanlara tepkisiz kalmama, hassas olma, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etme, çeşitli haklara karşı birlik olma ve haklara sahip çıkma ve kaynakları doğru kullanma olarak açıklamıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin duyarlılık değerini saygı, yardımseverlik, hoşgörülülük ve empati ile yaklaşma gibi çeşitli değerlerle ilişkilendirerek açıkladıkları belirlenmiştir. Öğrenciler duyarlılığın; yaşlılara, kimsesizlere, engellilere, çocuklara ve arkadaşlara olması yönünde düşüncelerini belirtmiştir. Ayrıca sokak hayvanları ve nesli tükenmekte olan hayvanların korunması ve farkındalık yaratılması konusuna duyarlılık gösterilmesi gerektiği öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin, duyarlı davranışlara yönelik olarak çevrenin temiz tutulması, yerlere çöplerin atılmaması, atık yağların okullarda atık yağ toplayıcılara atılması, atık pillerin atık pillerinde toplanması gibi çevreye yönelik duyarlı davranışlar yazdıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin, kaynakları bilinçli kullanmaya yönelik projeler yapma, hayvanlara yemek ve su koyma, okul çevresinde veya ev çevresinde çiçeklendirme ve ağaç dikimi yapma, okulda duyarlı davranılmasına yönelik farkındalık yaratmak için eğitsel kulüp çalışmaları yapma gibi öneriler geliştirdikleri görülmüştür. Bireylerin çevreye, doğaya, insanlara, hayvanlara duyarlı davranmasının onların temel görevi ve sorumluluğu olduğu konusunda öğrencilerin farkındalıklarının yüksek olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Duyarlılık değeri, değerler eğitimi, endüktif içerik analizi, ilkokul öğrencileri, örnek olay.

GİRİŞ

Değerler toplumun tüm üyeleri tarafından gerekli ve uygun olarak kabul edilen, ortak inançları, düşünceleri temsil eden ve toplumun bütünlüğünü sürdürmeyi amaçlayan temel standartlardır (Rokeach, 1973). Schwartz (2007) değerleri “önemi değişen ve bir kişinin veya kişinin hayatında yol gösterici ilkeler olarak hizmet veren durum ötesi hedefler” olarak tanımlamıştır. Değerler, neyin iyi, neyin kötü olduğuna dair yargılardır (Veugelers & Vedder, 2003). Fert ve toplum hayatında değerler genel olarak; yargılar, normlar, kurumlar ve eylemler şeklinde somutlaşmaktadır. Buna göre bir uçta değerlerin diğer uçta eylemlerin yer aldığı bir olgular dizini söz konusudur. Değerler yargılara, yargılar normlara, normlar kurumlara ve nihayet kurumlar da eylemlere dönüştüğü noktada fiilen gerçekleşmiş olmaktadır. Eğitim süreci sonunda elde edilen değerler ve buna bağlı normların taşıdığı anlam, bu noktada önemlidir. Bu bağlamda eğitim, değerlerin önce düşünsel tarafını inşa etse de bunun uygulamaya yönelik olması anlamlıdır (Aydın, 2011). Birey açısından değerler eğitiminin bir gerekliliği, eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınma ihtiyacının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Zira birey bir makine veya robot değildir (Meydan, 2014). Bu noktada Fraenkel (1976), çocukların değerleri öğrenmelerine yardımcı olmak gerektiğini belirtmektedir. Bunun için belirli inançların, ideolojilerin, prosedürlerin veya davranış tarzlarının diğerlerinden daha iyi olup olmadığına ve neden daha iyi olmalarına karar vermelerine yardımcı olmak gerekmektedir. Neticede çocukların değerleri öğrenmeleri, kendileri için neyin yapılmaya ve elde edilmeye değer olduğunu veya neyin ulaşılmaya değer olduğunu belirlemelerine yardımcı olmayı içerir (Whitney, 1986).

Çocuklar, yaşamları için önemli olan ve farklı türde değerlerle yetişkinlerle etkileşimler aracılığıyla tanışırlar (Kremer-Sadlik & Kim, 2007). Küçük yaşlardan itibaren içinde buldukları aileyi, arkadaşlarını, öğretmenlerini, yakın çevrelerini, medya ürünlerini gözlemleyerek değer edinimine başlarlar. Dolayısıyla temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Bu noktada okulların iki temel amacından biri akademik açıdan başarılı, ikincisi temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003). Bunun için eğitim süreçleri aracılığıyla öğrencilere değer kazandırılması, üzerinde durulması gereken bir konu olarak önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir (Deveci & Selanik Ay, 2009).

Eğitim programlarında kazandırılması gereken değerlerden biri duyarlılık olup tarih boyunca farklı çağrışımlar meydana getiren bir kavram olmuştur. Önce sanat yoluyla düşünme, güzellik ve uyum yaratma yeteneği ile ilişkilendirilen kavram, daha sonra duyular aracılığıyla gerçeklik karşısında hissedilen bir bilme yolu olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla duyarlılık, özünde insan kalitesine odaklanan bir his olup, varoluşun derin bir ifadesi olarak kabul edilmekte ve hassas insanların sahip olduğu bir özellik olarak nitelendirilmektedir (Terra, Gonçalves, Takase Santos, Dos, & Erdmann, 2010). Duyarlılık bir değer olarak; sahip çıkma, koruma ve hassasiyet gösterme bilinciyle; çevreye, topluma, insanlara, kültürel mirasa karşı sorumluluk alma olarak tanımlanmaktadır (Kuru, 2016). Kısaca duyarlılık, insan ruhuna incelik katabilen bir değer olarak kabul edilmektedir.

İlkokul programlarında yer alan derslere ait öğretim programları incelendiğinde, birçok derste duyarlılık değeri ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Özellikle Hayat Bilgisi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde duyarlılık öne çıkan değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda duyarlılık değeri üç alt boyutla; tarihsel mirasa, doğal çevreye ve kültürel mirasa duyarlılık olarak sınıflandırılmıştır (Keskin & Öğretici, 2013). Bu noktada sağlıklı bir çevre için; çevre bilinci taşıyan ve çevreye karşı duyarlılığı yüksek bireylerden oluşmuş toplumlara ihtiyaç vardır. Çevreye karşı empatik bir bakış açısı olarak tanımlanan çevresel duyarlılık; çevre duyarlılığı ile çevre yanlısı davranışın gelişimi arasında sıkı bir bağlantıya sahiptir. Bunun için sorumlu çevre vatandaşlığına katkıda bulunan değişkenlerden biri olarak kabul edilmiştir (Hungerford & Volk, 1990; akt: Barbas, etc, 2009). Toplumlara oluşturan her bir bireyin çevreyi koruması, çevre bilincini artırması ve çevre duyarlılığına sahip olması bir insanlık görevi olarak değerlendirilmektedir (Demirkaya & Ünal, 2018). Çevre ile ilgili bireylere duyarlılık kazandırma konusunda, eğitim kurumlarına büyük görev düşmektedir. Çevreye karşı duyarlılık kazandırmak amacıyla verilen eğitimler, bireylerde çevre bilincinin oluşmasına büyük katkı sağlayacaktır. Çünkü insanlar içinde yaşadıkları çevrenin ve çevrenin sunduğu nimetlerin bozulması veya tamamen yok olmasının mümkün olduğunun farkına varacaklardır. Yine eğitim yoluyla bu etkilerin azaltılması veya yok edilmesi için birey olarak sorumluluklarını bileceklerdir (Aktepe & Temur, 2018). Sosyal bilgiler programında yer alan kültür ve miras öğrenme alanı (MEB, 2018a) tarihsel ve kültürel mirasa karşı duyarlılığın kazanılması ve aktarılmasında önemli bir işlev taşımaktadır. Alan yazın incelendiğinde duyarlılık değeriyle ilgili çalışmaların daha çok kültürlerarası duyarlılık noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Kültürlerarası duyarlılık düzeyine yönelik; Diker (2019), Cebrian ve Cava (2014)'nın ilköğretim öğrencileriyle, Öğüt ve Olkun (2018), Aksoy (2016), Bae ve Song (2017), Bulduk, Usta ve Dinçer (2017)' in üniversite öğrencileriyle çalışma yaptıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde "duyarlılık" değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılmasına yönelik; Keskin ve Öğretici (2013)'nin ortaokul öğrencileriyle yaptıkları nitel bir araştırma söz konusudur. Bunların yanı sıra alanyazında duyarlılık değeriyle ilgili ölçek geliştirme çalışmaları da yapılmıştır. Bu noktada; Tongsuebsai, Sujiva ve Lawthong (2015)'in, ortaokul öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarını belirlemeye dönük, ahlaki duyarlılık ölçeği, Öcal, Demirkaya ve Altınok (2013)'un, ilköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeği, Halaç, Gürdoğan Bayır, & Çengelci Köse (2021)'nin ilköğretim öğrencilerine yönelik kültürel mirasa duyarlılık ölçeği ve Kurtdede Fidan (2016)'nin ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin doğal çevreye, hayvanlara, toplumsal problemlere ve kültürel mirasa duyarlılıklarına dönük ölçek geliştirme çalışmaları alanyazında yer almaktadır.

Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, ilköğretim öğrencilerinin duyarlılık değerine bakış açılarını belirlemeye dönük çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle ailede edinilen değer kazanımlarının okullar aracılığıyla daha da sağlamlaştırılması ve üzerine yeni değerlerin bina edileceği ortamların yaratılmasına ihtiyaç olduğu bir gerçektir (Keskin, 2008). Bu nedenle ilköğretimi bitirme düzeyinde bunun gerçekleşme durumunun tespit edilebilmesi ilerleyen dönemlerde değer eğitiminin istikametini belirleyebilme açısından değer taşıyabileceği düşünülmektedir. Araştırma bu noktadan hareketle, ilköğretim dördüncü sınıfta öğrenim gören çocukların duyarlılık değerine yükledikleri anlamı(ları) ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemine sahip bu araştırma, öğrencilerin duyarlılık değerine yükledikleri anlamları belirlemeye dayalı fenomenolojik (olgubilimsel) bir araştırmadır. Fenomenoloji, farkında olup da derinlemesine anlayamadığımız olgulara açıklık getirmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu araştırmada fenomenoloji deseninin seçilme amacı, öğrencilerin duyarlılık değerine yükledikleri anlamların onların yazdıkları örnek olaylar aracılığıyla anlaşılmasına çalışılmasıdır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, 2020-2021 eğitim öğretim yılı Afyonkarahisar il merkezinde yer alan dokuz devlet ilkokulunun dördüncü sınıfına devam etmekte olan 135 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. Afyonkarahisar il merkezinde bulunan rastgele seçilen on beş ilkokul ile görüşülmüş ve bu okullardan gönüllük esasına uygun olarak dokuz ilkokuldan araştırma verileri toplanmıştır. Katılımcı grubun sınıf seviyesi, amaçlı örneklemeyle ilgili ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Ölçüt örneklemede seçilecek olan durumların bilgi verme açısından zengin olması beklenmektedir (Marshall, 1996). Bu noktada geniş boyuta sahip olan duyarlılık değerini ilkokul düzeyinde ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin daha zengin bir bakış açısıyla ifade edebilecekleri düşünülmüştür. Katılımcılar 78 kız ve 57 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Veri toplama aracı ve verilerin toplanması

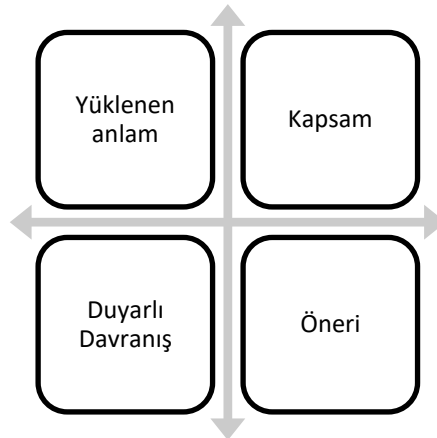
Bu araştırmanın verileri, katılımcıların yazdıkları dokümanlardan oluşmaktadır. Dokümanlardan oluşmuş yazılı belgeleri veri toplama aracı olarak kullanmanın amacı, çeşitli kavramların/olayların katılımcılar için ne anlama geldiğini belirlemek ve sosyal durumların katılımcılara nasıl görüldüğüne dair ayrıntılı kanıt elde etmektir (Bogdan & Biklen, 2007). Bu nedenle katılımcılardan yazılı belgeler elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından bir form oluşturulmuştur. Bu formda araştırmanın amacı çerçevesinde bir yönerge ve örnek olayların yazılmasına yönelik bir bölüm bulunmaktadır. Yönergede öğrencilerden duyarlılık değerini örnek olaylar üzerinden ifade etmeleri istenmiştir. Örnek olay, soyut konular ile gerçek yaşam arasındaki köprünü kurulmasını sağlar (Woolfolk, 1998, akt; Özer Özkan & Acar Güvendir, 2013). Böylece duyarlılığın yaşamdan kesitler kullanılarak daha somut bir biçimde ifade edilebilmesi sağlanmıştır. Form hazırlandıktan sonra sınıf ve sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışan üç uzmanın görüşüne sunulmuş ve beş ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi üzerinde pilot uygulama yapılmış, forma son şekli verilmiştir. Veriler toplanmadan önce gerekli izinler (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun değerlendirme kararının tarihi=22.02.2021, Etik değerlendirme belgesi sayı numarası= 2021/115) alınmıştır. Verilerin toplanması aşamasında araştırmacılar tarafından ilkokullarda katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış ve örnek olaylarını bir ders saati içinde yazmalarını belirtmiştir. Yazamayan öğrencilere ek süre verilmiştir.

Veri analizi

Elde edilen veriler, endüktif içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi; kodlama, kategori oluşturma (analiz birimlerinin- kelimelerin, ifadelerin, cümlelerin vs. yerleştirilebileceği anlamlı kategoriler oluşturma), karşılaştırma (kategoriler ve aralarındaki bağların oluşturulmasını) ve sonuçlandırmayı içerir (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Yazılı verilerin içeriğini analiz etmek, incelemek ve doğrulamak için organize bir prosedürler dizisi içeren, içerik analizi yaklaşımı önerilmektedir. Tümevarımsal bir yöntem olarak ana temaların veri ile etkileşim yolu ve keşfedilme süreci olarak ifade edilen endüktif içerik analizi (Patton, 2002) verilerin aşamalı olarak çözümlenmesi amacıyla kullanılmıştır (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998; akt: Cohen & Shenaar-Golan, 2018). Analiz süreci, araştırmacıların her birinin tüm verileri ayrı ayrı okumalarıyla başlamış ve anahtar düşünceleri yakalamak için tam sözcüklerden oluşan kodlamalar yapılmıştır. Daha sonra kodlar birbirleriyle ilişkilerine ve bağlantılarına göre kategorize edilmiştir (Creswell, 2008). Kodlara bağlı olarak kategoriler yeniden karşılaştırılmış ve araştırmanın bulguları dört tema altında gruplandırılmıştır. Oluşturulan kategorilere ait bilgiler ilgili kategorinin (temanın) altında okuyucunun kolay bir şekilde anlamasına yönelik şekillerle sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmada iki araştırmacının yaptığı analizlerde uyum yüzdesini belirlemek amacıyla Miles ve Huberman (2016)' ın geliştirdiği formül kullanılmıştır. Araştırmacıların oluşturdukları kod listeleri karşılaştırıldığında %86 oranında uyum bulunmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular öğrencilerin yazdıkları örnek olaylardan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Doğrudan alıntılarda katılımcılara kod isimler (Ö1, Ö2) verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Verilerin analizi sonucunda verilerin genel olarak dört tema altında toplandığı görülmüştür (Şekil 1): (1) yüklenen anlam (2) kapsam (3) duyarlı davranış ve (4) öneri.

Şekil 1. İlkokul Öğrencilerinin Duyarlılık Değerine İlişkin Algıları

İlkokul öğrencilerinin duyarlılık değerine yükledikleri anlamlar

İlkokul öğrencilerinin örnek olaylarında, duyarlılık değerini bazı anlamlar yükleyerek değeri tanımlamaya çalıştıkları belirlenmiştir. İlkokul öğrencilerinin duyarlılık değerine yükledikleri anlamlara ilişkin bulgular Şekil 2' de verilmiştir.

Şekil 2. İlkokul Öğrencilerinin Duyarlılık Değerine Yükledikleri Anlamlar

Öğrenciler duyarlılığı; çevrede olan olaylara tepkisiz kalmama, hassas olma, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etme, çeşitli haklara karşı birlik olma ve haklara sahip çıkma olarak belirtmiştir. Ayrıca hoşgörülü olma, kaynakları doğru kullanma olarak açıklamışlardır. Bunun yanı sıra duyarlılık değerini saygı, yardımsever, hoşgörülü ve empati ile yaklaşma gibi çeşitli değerlerle ilişkilendirerek açıkladıkları belirlenmiştir.

Duyarlılığı çevredeki olaylara tepkisiz kalmama olarak açıklayan bir öğrenci düşüncelerini “Geçen yıl yaz tatiline giderken karşı şeritteki araba öndeki arabaya çarptı, biz de arabamızı kenara çekip onlara yardımcı olmaya çalıştık”. (Ö-2) sözleriyle açıklamıştır.

Duyarlı olmayı insanlara hoşgörü ile yaklaşmak olarak ifade eden katılımcılardan birisi “Duyarlılık denilince aklıma ilk hoşgörülü olmak geliyor. Örneğin, insanlara hoşgörülü davranmıyorsan, o kişiye duyarlı davranmıyorsundur. Bana göre duyarlılık yolda ihtiyacı olan (engelli, yaşlı) kişiye yardım etmektir.” (Ö-48) şeklinde ifade etmiştir.

İlkokul öğrencilerinin duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemeleri

İlkokul öğrencilerinin örnek olaylarında duyarlılığın kimlere ve nelere olması konusunda betimlemelerde buldukları belirlenmiştir. Bunlar insanlar, hayvanlar, doğal çevre, nesnelere ve değerler olarak beş alt temada ele alınmıştır. İlkokul öğrencilerinin duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemeleri Şekil 3’ te verilmiştir.

İnsanlar	Hayvanlar	Doğal çevre	Nesneler	Değerler
<ul style="list-style-type: none">•Yaşlılar•Kimsesizler•Engelliler (görme engelli, fiziksel engelli)•Çocuklar•Arkadaşlar	<ul style="list-style-type: none">•Sokak hayvanları•Nesli tükenmekte olan hayvanlar	<ul style="list-style-type: none">•Ormanlar•Parklar•Doğal kaynaklar(su, elektrik)•Denizler/göller	<ul style="list-style-type: none">•Okul eşyaları (sıra, masa), tahta, çeşmeler)•Banklar	<ul style="list-style-type: none">•Sanat•Bayrak•Bayramlar•Ülke sorunları

Şekil 3. İlkokul Öğrencilerinin Duyarlılık Değerinin Kapsamına Yönelik Betimlemeleri

Şekil 3’te duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemelere ait bulgular yer almaktadır. Özellikle öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından duyarlılığın insanlar, hayvanlar ve doğal çevre olarak dikkat edilmesi gereken bir değer olarak ele alındığı görülmektedir. Öğrencilerin örnek olaylarında duyarlılığın çok kapsamlı olduğunu, canlı cansız bireyin çevresindeki her şeye duyarlı hassas, bilinçli davranması gerektiğini belirttikleri görülmüştür.

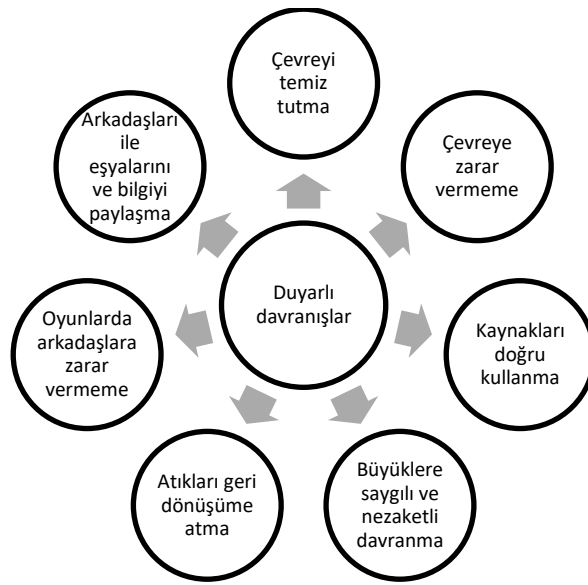
Çocuklara karşı duyarlılığı istismar, çocuk işçiler ve gelinlere karşı birlik olarak onların haklarına sahip çıkma olarak açıklayan katılımcılardan birisi düşüncelerini “*Duyarlılık insanlara, hayvanlara, çevreye ve çocuklara duyarlılık şeklinde geniş bir konudur. Çocuklara karşı duyarlı olanlar çocuk şiddeti, çocuk istismarı, çocuk işçiler ve küçük gelinlere karşı birlik olup onların haklarına sahip çıkarlar.*”(Ö-125) sözleriyle açıklamıştır.

Hayvanlara karşı duyarlı olmayı ise öğrencilerden birisi “*Hayvanlara karşı duyarlı olanlar sokak hayvanlarına, doğada yaşayan hayvanlara ve nesli tükenen hayvanlara yardım ederler ve onların haklarının korurlar*”(Ö-1) şeklinde ifade etmiştir.

Duyarlılığı yaşlılara, büyüklere yardım etmek olarak açıklayan öğrencilerden birisi düşüncelerini “*Dedemin yatağını hazırlamasına ve bilemediği telefon numaralarını bulup söylemek duyarlı davranmaktır bence. Ben bunları büyüklerime yapıyorum.*”(Ö-8) sözleriyle açıklamıştır.

İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranışlara yönelik açıklamaları

Öğrenciler örnek olaylarında çevreye, kaynaklara, arkadaşlarına duyarlı davranışlara yönelik açıklamalar yazmıştır. İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranışlara yönelik açıklamaları Şekil 4’ te sunulmuştur.

Şekil 4. İlkokul Öğrencilerinin Duyarlı Davranışlara Yönelik Açıklamaları

Öğrencilerin, duyarlı davranışlara yönelik olarak çevrenin temiz tutulması, yerlere çöplerin atılmaması, atık yağların okullarda atık yağ toplayıcılara atılması, atık pillerin atık pillerinde toplanması gibi çevreye yönelik duyarlı davranışlar yazdıkları belirlenmiştir. Ayrıca okulda ve evde doğal kaynakların kullanımına yönelik dikkat edilecek davranışlar yazdıkları belirlenmiştir. Boşa yanan lambaların kapatılması, dişlerin fırçalanmasında, meyve sebzelerin yıkanmasında ve duş alımında su kullanımında dikkatli davranılması vurgulanmıştır. Ayrıca oyun oynarken arkadaşlarına zarar vermeme, nezaketli ve saygılı davranma, onlarla eşyaların ve bilginin paylaşımı konusunda duyarlı davranmaya yönelik açıklamalar yazmışlardır. Duyarlılığa yönelik düşüncelerini şiir olarak ifade eden bir öğrenci ise (Ö-78);

Arkadaşlarıma yardım ederim,

Çöpleri toplarım,

Sokak hayvanlarına yiyecek bırakırım,

Özel günlerde büyüklerimi ararım,

Duyarlı olalım mutlu olalım.

Gözleri görmeyen Şükrü amcama yardım ederim.

Bağımsızlığımızın sembolü bayrağımıza saygı duyarım

Komşularımızı görünce selamlaşırım.

Duyarlı olalım, mutlu olalım.

Çevreye zarar vermemek ve eşyaları özenli kullanmaya yönelik bir öğrenci düşüncelerini “Doğamıza, okul bahçemize, ağaçlarımıza, parklarımıza zarar vermemek, özenle kullanmak duyarlı davranışlarda bulunmaktır.” (Ö-84) şeklinde açıklamıştır.

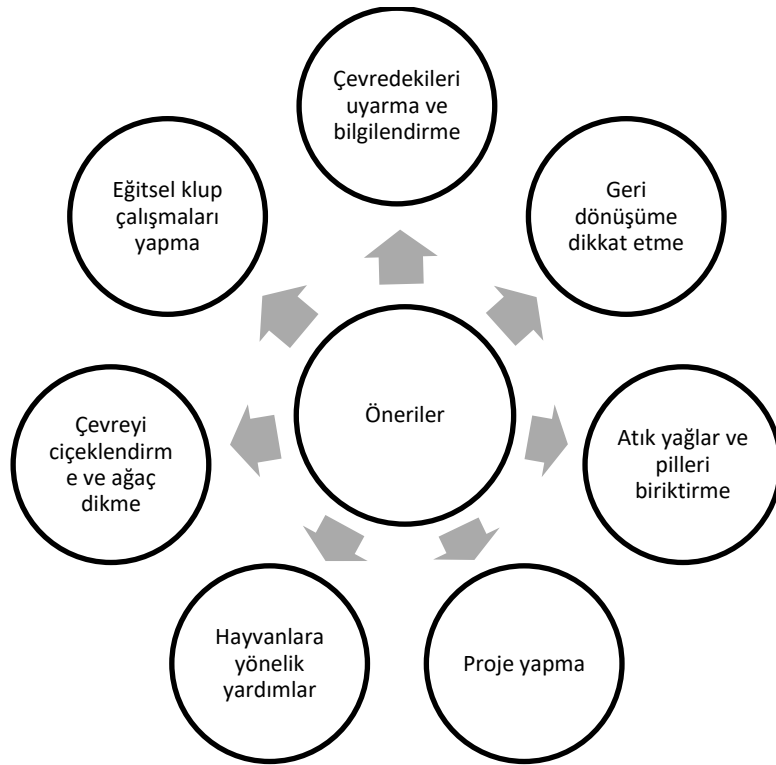
Kaynakları doğru kullanmaya yönelik bir öğrenci “Boşa yanan lambaları kapatırım. Kullanmadığım elektrikli eşyaların fişini çekerim.” (Ö-135) sözleriyle belirtirken; başka bir öğrenci “Diş fırçalarken boşa su akıtmam.

Sebzeler ve meyveleri yıkarken annemin su kullanımına dikkat etmesini, özenli kullanmasını söylerim ve annem de ben de bu konuda dikkatli davranırım.” (Ö-18) sözleriyle açıklamıştır.

Arkadaşlarına karşı nezaket sözcükleri kullanmanın ve onlara kibar davranmanın duyarlı davranış olduğunu bir öğrenci “Arkadaşlarıma karşı nezaket ifadelerini kullanırım. Oyun oynarken veya derslerde onları incitmemeye çalışırım. Onlara zor durumda yardım ederim..”(Ö-57) sözleriyle açıklamıştır. Geri dönüşüme ve yeşil alanlara dikkat ettiğini bir öğrenci “Yaşadığımız bu dünyada mutlu olmak için yaşamın her anında duyarlı olmak önemlidir. Ben ambalaj atıklarını geri dönüşüm kutularına atıyorum. Okul bahçesinde ve çevremde yeşil alanlara zarar vermiyorum ve onları korumaya çalışıyorum. (Ö-78)” şeklinde belirtmiştir.

İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranmaya yönelik önerileri

Öğrencilerin örnek olaylarında duyarlı davranma konusunda kendilerinin ve çevrelerindeki diğerlerinin neler yapabileceğine yönelik öneriler yazdıkları belirlenmiştir. İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranmaya yönelik önerileri Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. İlkokul Öğrencilerinin Duyarlı Davranışlara Yönelik Önerileri

Öğrencilerin duyarlı davranmaya yönelik önerilerinde, ailesini, arkadaşlarını duyarlı davranmaları konusunda uyarma ve bilgilendirme, geri dönüşüme özen gösterme ve buna uygun davranma, atık yağları ve pilleri ilgili yerlere biriktirme, kaynakları bilinçli kullanmaya yönelik projeler yapma, hayvanlara yemek ve su koyma, okul çevresinde veya ev çevresinde çiçeklendirme ve ağaç dikimi yapma, okulda duyarlı davranılmasına yönelik

farkındalık yaratmak için eğitsel klüp çalışmaları yapma gibi öneriler yazdıkları görülmüştür. İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranışlara yönelik önerilerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Çevredekileri uyarma ve bilgilendirmeye dönük olarak bir katılımcı düşüncelerini; *“Huzurlu ve mutlu yaşayabilmek için duyarlı olmalıyız. Çevremizdeki hayvanlara, kimsesizlere, fakirlere yaşlılara, engellilere ve doğamıza karşı duyarlı olma konusunda ailemi, arkadaşları uyarıyorum. Çevremizi temiz tutmalı, tutmayanları uyarmalı ve bu konularda bilgilendirmeliyiz.”*(Ö-5) sözleriyle belirtmiştir.

Proje yapmaya yönelik katılımcılardan bir tanesi görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: *“Mavi kapak projesi için su şişesinin kapaklarını topladım. Bu kapaklar geri dönüşüme kazandırılıyormuş. Topladığımız binlerce mavi kapaklarla engelli arkadaşlarımıza tekerlekli sandalye alacağımız için çok mutluyum. Başka projelerde de görev almak istiyorum.”*(Ö-69).

Atık yağları ve pilleri biriktirme konusunda bir öğrenci görüşlerini şu sözlerle açıklamıştır: *“Okulda ve evde pilleri biriktiriyor, atık pil kutularına atıyoruz. Annemler evde atık yağı su şişesine dolduruyor ben de okulda atık yağ toplama kutusuna bırakıyorum. Akrabalarımız ve komşularımızı bu konularda uyarıyor ve bilgilendiriyoruz”*(Ö-42).

Hayvanlara yönelik yardımlar yaptığını katılımcılardan birisi *“Öğretmenimizle birlikte okul bahçesinin etrafına köpeklerin karnını doyurması için düzenli olarak yiyecek ve su koyuyoruz.”* (Ö-76) şeklinde açıklamıştır. Eğitsel kulüp çalışması kapsamında *“Kulüp çalışmasındaki arkadaşlarımızla birlikte, okul ve çevresine fidan dikimi yaptık. Okuldaki arkadaşlarımızın çevreyi korumaları ve duyarlı davranmaları konusunda okulda sergi açtık. (Ö-118)”* şeklinde görüş bildirilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin duyarlılık değerine yönelik algılarını öğrenciler tarafından yazılan örnek olaylara dayalı olarak belirlemek amacıyla yapılmıştır. Veriler analiz edildiğinde; ilkokul öğrencilerinin duyarlılık değerine yükledikleri anlamlar, duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemeleri, duyarlı davranışlara yönelik açıklamaları ve duyarlı davranmaya yönelik önerileri şeklinde dört tema ortaya çıkmaktadır. Bu durum duyarlılık değerini dördüncü sınıf düzeyinde fiilen kazanılabildiğini göstermektedir. Nitekim Aydın (2011), değerlerin “yargılar, normlar, kurumlar ve eylemler” süreçlerinin sonucunda fiilen gerçekleşmiş olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca öğrencilerin çevreye karşı duyarlılık algılarını geliştirmeye yönelik çözüm üretebilmeleri, bilinç düzeyi oluşturabildiklerini göstermektedir. Türksöy (1991), duyarlılığın bireyin çevresi ve çevreyle ilişkilerinin farkında olma düzeyi olduğunu belirtmektedir. Bireyin bilinç düzeyinin; çevresinde neyi bilip neyi bilmediğinin, ne kadar bildiğinin, niçin bildiğinin ve bu bilgiyi nasıl kullandığının farkında olmasıyla ölçülebileceğini ifade etmektedir. Bu noktada dördüncü sınıf öğrencilerinin duyarlılık değerini okulda kazanabildikleri, bunu ilkokul programlarında yer alan kazanımlarla ilişkilendirebildikleri görülmektedir.

İlkokul öğrencilerinin duyarlılık değerine yükledikleri anlamlar temasında, değerın farklı şekillerde tanımlandığı görülmüştür. Öğrenciler duyarlılık değerini, çevrede olanlara tepkisiz kalmama, hassas olma, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etme, çeşitli haklara karşı birlik olma ve haklara sahip çıkma ve kaynakları doğru kullanma olarak açıklamıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin duyarlılık değerini saygı, yardımseverlik, hoşgörölü ve empati ile yaklaşma gibi çeşitli değerlerle ilişkilendirerek açıkladıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin değere yükledikleri anlamların çoğu birbirine oldukça yakındır. Duyarlılık değerine ilişkin tanımlar incelendiğinde alanyazınla uyumlu ifadelerin kullanılabilirdiği görülmektedir. İfadelerde duyarlı davranışlar sergilemenin toplumun mutluluğu ve huzuru, temiz bir çevre için önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan öğrenciler bireylerin çevreye karşı duyarlı davranmalarını, onların temel görevi/sorumluluğu olarak kabul etmektedirler. Duyarlılık değeri kapsamında yapılan tanımlamalar gerek Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe gibi derslerde planlı olarak bir bilinçlenme ve farkındalık oluşturulabilirdiği, gerekse pek çok kaynaklarla da bu değere yönelik algının desteklenebilirdiği anlaşılmaktadır. Bu noktada Yeter (2019), çocuk dergilerinde okuyucuların duyarlılıklarını artıracak birçok bilgiye yer verildiğini ve bunun yanında dergilerin örnek davranışlarla duyarlılık değerine sahip kişileri desteklediğini belirtmektedir. Karakuş (2015), çizgi filmler üzerinde yaptığı araştırmasında; sevgi, duyarlılık ve hoşgörü değerlerinin en fazla tekrar edilen değerler olduğunu ifade etmektedir. Erol (2014), benzer bir biçimde hikâyelerde duyarlılık değerine oldukça yer verildiğini tespit etmiştir. Eryılmaz ve Köse (2018), “Küçük Prens” isimli kitapta duyarlılık değerine yer verildiğini belirtmektedirler. İbret, Demirbaş ve Demir (2019), dördüncü sınıf öğrencileri ile çevre duyarlılığına yönelik yaptıkları çalışmada, doğal çevreye karşı duyarlılıkların hikâye okuma etkinlikleriyle geliştirilebildiğini ortaya koymuşlardır. Barbas, vd. (2009), yaptıkları çalışmada doğa belgesellerinin öğrencilerin çevre duyarlılıkları üzerinde olumlu etkide bulunduğunu tespit etmişlerdir. Dolayısıyla ilkokul çocuklarının belirtilen bu kaynaklar (çizgi film, belgeseller, çocuk dergileri, çocuk kitapları) üzerinden duyarlılık değerini kazanabilecekleri ayrıca değerler eğitimi kapsamında birçok değere yönelik algının da geliştirebileceği söylenebilir.

Öğrencilerin duyarlılık değerinin kapsamına yönelik betimlemeleri temasında; duyarlılığın kimlere ve nelere olması gerektiğini ifade edebilmişlerdir. Bu noktada duyarlı olunması gerekenler; insanlar, hayvanlar, doğal çevre, nesnelere ve değerler olarak beş alt tema altında ele alınmıştır. İnsanlar alt temasında öğrenciler duyarlılığın; yaşlılara, kimsesizlere, engellilere, çocuklara ve arkadaşlara olması yönünde düşüncelerini belirtmişlerdir. Ortaya çıkan ifadeler öğrencilerde sosyal duyarlılığın oluşabilirdiğine işaret etmektedir. Nitekim Öcal, Demirkaya ve Altınok (2013) ilköğretim öğrencilerinin sosyal duyarlılıklarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, kimsesiz çocukların bakım ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması, çocukların ağır işlerde çalıştırılması, insan hak ve özgürlüklerinin korunması gibi sosyal sorunları önemsediklerini belirlemişlerdir. Kurtdede Fidan (2016)'ın araştırmasında ise ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin duyarlılık değeri ölçeğinde çevreye duyarlılık düzeylerinden sonra en fazla toplumsal sorunlara yani sosyal duyarlılık düzeyine yüksek oranda sahip oldukları belirlenmiştir. Çalışmanın hayvanlar alt temasında; sokak hayvanları ve nesli tükenmekte olan hayvanların korunması ve farkındalık yaratılması konusuna duyarlılık gösterilmesi gerektiği öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Utkugün (2020)'ün yaptığı çalışmada, ilkokul öğrencilerinin hayvanlara karşı oldukça duyarlı

oldukları hatta onlarla empati kurabildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Kurtdede Fidan (2016) ve İbret, Demirbaş ve Demir (2019)'in dördüncü sınıf öğrencilerinin doğal çevreye karşı duyarlılıklarına yönelik çalışmalarında da hayvanlara ve bitkilere duyarlılık gösterilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada ortaya çıkan doğal çevreye yönelik duyarlılık ifadeleri; ormanlar, parklar, doğal kaynaklar, denizler/göller şeklinde yoğunlaşmıştır. Çevre eğitiminin önemli bir hedefi çevreye karşı sorumlu davranışlardan oluşan bilişsel ve duyuşsal nitelikleri içeren çevre okuryazarlığının kazandırılmasıdır. Nitekim çevre duyarlılığı çevre okuryazarlığının önemli bir değişkenidir (Sivek, 2002). Kurtdede Fidan (2016) ve Erdoğan (2009)'ın araştırmalarında, ilkokul öğrencilerinin doğal çevreye duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkinin oluşması ve gelişmesine ders programlarının katkıda bulunduğu söylenebilir. Nitekim 2005 sosyal bilgiler program kazanımlarında en sık vurgulanan değer "duyarlılık" olduğu, özellikle ders kazanımlarında doğal çevre duyarlılığına oldukça fazla yer verildiği yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir (Merey, Kuş & Karatekin, 2012). Diğer taraftan sosyal bilgiler dersinde kazandırılması hedeflenen yirmi değer içerisinde sevgi, saygı, duyarlılık, temizlik, sorumluluk, adil olma, yardımseverlik, barış ve estetik değerleri doğal çevre ve onun korunması ile doğrudan ilişkilendirilebilecek değerlerdir (Karatekin & Sönmez, 2014). Bu noktada 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının özel amaçları arasında, öğrencilerin doğaya ve çevreye karşı duyarlı olması, kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirmeleri yer almaktadır. Dahası temel yaşam becerileri içerisinde doğayı koruma becerisi ve bu kapsamda doğanın, hayvanların, bitkilerin ve çevrenin korunması noktasında kazanımlar bulunmaktadır (MEB, 2018b).

İlkokul öğrencileri; okul eşyaları, tahta, çeşmeler, banklar gibi eşya ve nesnelere de duyarlılık gösterilmesi, zarar verilmemesi, korunması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla öğrenciler canlı varlıklar kadar cansız varlıklara karşı da duyarlı olunması gerektiği görüşündedir. Bazı öğrenciler, sanat, bayrak, bayramlar ve ülke sorunları gibi değerleri ele alarak bunların önemsenmesi, duyarlı davranılması konusunda görüşlerini yazmışlardır. Bu konuda 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı (2018), Kültürel Miras Öğrenme Alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılığın edinilmesi gereken bir değer olduğu belirtilmektedir. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın özel amaçları arasında "Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur." maddesi yer almaktadır. Bununla birlikte öğretim programında da kültürel değerlerini tanıması, koruması konusunda beceri ve kazanımlar bulunmaktadır (MEB, 2018a). İlkokul programlarında da belirtildiği gibi, çocukların toplumun kültürel mirasını bilmesi, değerlendirmesi, kültürün sürekliliğinin sağlanması, çocukların kendi kökleri ile karşılaşmaları, kültürel ve sosyal kimliklerini tanımlayabilmeleri beklenmektedir (Çulha Özbaş, 2009). Yazıcı (2014) kültür ile değerler arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğu gibi birbirlerini korumak ve geliştirme ilişkisi olduğunu da ifade etmektedir. Nitekim Kılcan ve Akbaba (2013)'nın, kültürel mirasa duyarlılık çalışmalarında katılımcıların büyük bir çoğunluğu değeri, koruyan-kollayan şeklinde ifade etmişlerdir.

İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranışlara yönelik açıklamaları temasında ise, duyarlı davranışlara yönelik vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Bunlar; çevrenin temiz tutulması, yerlere çöplerin atılmaması, atık yağların okullarda atık yağ toplayıcılara atılması, atık pillerin toplanması gibi çevreye yönelik duyarlı davranışlar olarak ifade edilmiştir. Çevre eğitiminde, öğrencilere çevrenin temiz tutulması, çevreye karşı duyarlılık, çevre bilinci, doğa

eğitimi, hava-su-toprağı koruma ve doğa sevgisi gibi temel değerlerin kazandırılması önemlidir (Aktepe & Temur, 2018). Neticede çevresel bozulmanın en kritik unsuru insan davranışlarıdır (Yücel Işıldar ve Yıldırım, 2008). Duyarsızlık ve bilinçsizlik çevre sorunlarının ortaya çıkmasına etki eden temel faktörler arasında yer almaktadır (Yazıcı & Utkugün, 2019). Dolayısıyla öğrencilerin ifadeleri bunun farkında olduğunu göstermektedir. Nitekim Coşkun (2011)'un yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencileri doğal çevreye duyarlılık değerini güçlü ve tutarlı bir biçimde ifade edebilmişlerdir. Öğrencilerin duyarlılık değerine yönelik atfettikleri anlamları ortaya çıkarmaya çalışan bu araştırmada da öğrenciler örnek olaylarında, doğal kaynakların kullanımına yönelik okulda ve evde dikkat edilmesi gereken davranışları, duyarlılık değerine bağlı olarak ifade etmiştir. Bu davranışlar; boşa yanan lambaların kapatılması, dişlerin fırçalanması, meyve sebzelerin yıkanması ve duş alımında su kullanımına dikkat edilmesi gerektiğidir. Tasarrufla ilişkili olduğu düşünülen davranışlar, 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı (2018), Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde yer alan SB.4.5.5. "Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır/ Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır." kazanımı ile ilişki kurulabildiğini göstermektedir. Bununla birlikte program incelendiğinde ilgili öğrenme alanında duyarlılık değerinin yer almadığı görülmektedir. Bu nokta Keskin ve Öğretici (2013)'nin duyarlılık değerine yönelik yaptıkları çalışmada, programlarda kazanım-değer ilişkisinin genel olarak zayıf kaldığı sonucuyla örtüşmektedir. Tonga ve Uslu (2015), sosyal bilgiler dersinde değer kazanım ilişkisinin bilimsellik, barış, hak ve özgürlüklere saygı değeri açısından yeterli seviyede olduğunu, duyarlılığın aralarında bulunduğu diğer değerler yönünden zayıf kaldığını hatta dolaylı yollardan ilişkilendirildiğini tespit etmiştir. Bu nedenle eğitimin her kademesinde öğretim programlarının hazırlanmasında, çevreye karşı duyarlılık, çevre bilinci, doğa sevgisi gibi temel değerlerin dikkate alınarak oluşturulması ve bu temel değerlerin hem kazanımlarla hem de becerilerle ilişkilendirilmesi önemsenmelidir (Aktepe & Temur, 2018).

Öğrenciler oyun oynarken arkadaşlarına zarar vermeme, nezaketli ve saygılı davranma, onlarla eşyaların ve bilginin paylaşımı konusunda gösterilen davranışları duyarlı davranışlar olarak belirtmektedirler. Dolayısıyla öğrencilerin birbirlerine karşı nezaket kuralları çerçevesinde davranmaları gerektiği bilincine sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada Bulach ve Buttler (2002), değer eğitiminde nezaket davranışlarının kazandırılmasına ilkokuldan itibaren başlanmasının, karakter eğitimi açısından bir gereklilik olduğuna dikkat çekmektedirler.

İlkokul öğrencilerinin duyarlı davranmaya yönelik önerileri temasında ise, öğrenciler duyarlı davranma konusunda kendilerinin ve çevrelerindeki diğerlerinin neler yapabileceğine yönelik öneriler yazmıştır. Öğrencilerin "geri dönüşüme özen gösterme ve buna uygun davranma, atık yağları ve pilleri ilgili yerlere biriktirme, kaynakları bilinçli kullanmaya yönelik projeler yapma, hayvanlara yemek ve su koyma, okul çevresinde veya ev çevresinde çiçeklendirme ve ağaç dikimi yapma, okulda duyarlı davranılmasına yönelik farkındalık yaratmak için eğitsel kulüp çalışmaları yapma gibi çevreye yönelik etkinliklerle duyarlılıkların artabileceğini düşünmeleri çevre duyarlılığının oluşabileceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim çevre duyarlılığı, toplumu oluşturan bireylerin çevre konusunda üzerine düşen görevlerin bilincinde olma ve yerine getirme kabiliyetidir (Yeşil & Turan, 2020). Peker ve Ceylan (2020) yaptıkları çalışmada, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin daha iyi bir dünya için çevrenin korunması yönünde metaforlar geliştirebildiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin

çevre sorunlarına çözümler getirilebilmeleri çevre ile ilişkili sorunların giderilmesine katkı sağlayabilecek düzeyde duyarlılık sahibi olabildiklerinin bir göstergesidir (Demirbaş & Pektaş, 2009; Uzun & Sağlam, 2005;).

Öğrenciler okulda duyarlı davranılmasına yönelik farkındalık yaratmak açısından eğitsel kulüp çalışmalarını önemsediklerini ifade etmiştir. Massoni (2011) eğitsel kulüp çalışmalarının ilk etkisinin davranış üzerine olduğunu, okuldaki pek çok olumsuzluğun kulüp çalışmaları ile giderilebileceğine dikkat çekmektedir. Akar ve Nayir (2015) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim öğrencileri, kulüp çalışmalarını etkili bulmakta fakat sınıf seviyeleri yükseldikçe bu etkili bulma durumu azalmaktadır.

Netice itibarıyla araştırmada, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin duyarlılık değerini kavramsal açıdan yeterli bir düzeyde tanımlayabildikleri ortaya çıkmıştır. Öğrenciler duyuşsal açıdan duyarlılığın davranışlarla ortaya konulabilecek bir değer olduğunu ifade edebilmişlerdir. Özellikle davranışsal olarak çevreye karşı duyarlılık öne çıkmakla birlikte, doğal kaynakların bilinçli kullanımı duyarlılık değeriyle ilişkilendirilebilmiştir. Tüm sonuçlara bağlı olarak çalışma için şu öneriler getirilebilir;

- İlkokul kulüp faaliyetleri içerisinde duyarlılık değeriyle ilgili etkinlikler düzenlenebilir.
- Farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin duyarlılık değeri ile ilgili görüşlerinin alındığı çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin duyarlı davranmaya ilişkin davranışları çeşitli araştırma yaklaşımları ile ortaya çıkarılabilir.

ETİK METNİ

Araştırmada gerekli izinler alınmıştır (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun değerlendirme kararının tarihi=22.02.2021, Etik değerlendirme belgesi sayı numarası= 2021/115). Makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı:

Bu araştırmada birinci yazar % 50 ikinci yazar %50 oranında katkıda bulunmuştur. Makalede yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması mevcut değildir.

KAYNAKÇA

Akar, F., & Nayir, K.F. (2015). Eğitim kurumlarındaki sosyal kulüplerin etkililiğinin incelenmesi: Uygulamada değişim ihtiyacı. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 167-186.

Aksoy, Z. (2016). Kültürlerarası iletişim eğitiminde öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık gelişimi öz değerlendirmeleri üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 9 (3), 34-53.

Aktepe, V., & Temur, M. (2018). Öğretim programlarında çevre eğitimi, R. Sever & E. Yalçinkaya (Edt.), *Çevre eğitimi* içinde (ss.129-162). Pegem Akademi Yayıncılık.

Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak, *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19), 39-45

- Bae, S., & Song, H. (2017). Intercultural sensitivity and tourism patterns among international students in Korea: Using a latent profile analysis. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(4), 436-448.
- Barbas, T. A., Paraskevopoulos, S., & Stamou, A. G. (2009). The effect of nature documentaries on students' environmental sensitivity: A case study. *Learning, Media and Technology*, 34 (1), 61-69. <https://doi.org/10.1080/17439880902759943>
- Bogdan, R.C., & Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. 5th Edition, Allyn & Bacon.
- Bulach, C. R., & Butler, J. D. (2002). The occurrence of behaviors associated with sixteen character values. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 41, 200-214.
- Bulduk, S., Usta, E., & Dinçer, Y. (2017). Kültürlerarası duyarlılık ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Bir sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu örneği. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 73-77.
- Cebrian, M., & Cava, M. (2014). Intercultural sensitivity, empathy, self-concept and satisfaction with life in primary school students. *Journal for the Study of Education and Development*, 37(2), 342-367.
- Cohen A. & Shenaar-Golan, V. (2018). What are Social Work Students' Perceptions of the Community Practice Method?, *Journal of Community Practice*, 26(1), 23-40, <https://doi.org/10.1080/10705422.2017.1413022>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. (6th ed.). Routledge Falmer, 476.
- Coşkun, D. (2011). *İlköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi Denizli ili örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Pamukkale Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating research* (3rd ed.). Upper Saddle River, Pearson Education, Inc.
- Çulha Özbaş, B. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eğitimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*, (ss.701-720). PegemA Yayıncılık,
- Demirbaş, M., & Pektaş, M. H. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçekleştirme düzeyleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* (EFMED), 3(2), 195-211.
- Demirkaya, H., & Ünal, O. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevre duyarlılıklarının incelenmesi. Ş. Çınkır, (Ed.), *EJER Congress 2018 Conference Proceedings içinde*. (ss. 276-286) Antalya.
- Deveci, H., & Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Diker, E. (2019). *İlkokul öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık ve empati becerilerinde çokkültürlü psikoeğitim programının etkililiğinin sınanması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Erdoğan, M. (2009). *Fifth grade students' environmental literacy and the factors affecting students' environmentally responsible behaviors* [Yayınlanmamış doktora tezi], Middle East Technical University.

- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Eryılmaz, Ö., & Köse, T. Ç. (2018). Sosyal bilgilerde edebi ürünler ve değerler eğitimi: küçük prens örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Fraenkel, J. R. (1976). *Teaching about values. In values of the American heritage: Case studies and teaching strategies*. National Council for Social Studies.
- Halaç, H. H., Gürdoğan Bayır, Ö., & Çengelci Köse, T. (2021). İlkokul öğrencilerine yönelik kültürel mirasa duyarlılık ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(31), 197-218. <https://doi.org/10.35675/befdergi.810944>.
- İbret, B, Demirbaş, İ., & Demir, F. (2019). İlkokul 4.sınıf öğrencilerine alternatif etkinliklerle doğal çevreye duyarlılığın kazandırılması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 258-280. <https://doi.org/10.30703/cije.474570>
- Karakuş, N. (2015). Okul öncesi döneme hitap eden tema içerikli çizgi filmlerin değerler eğitimine katkısı yönünden değerlendirilmesi (Niloya Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 251-277.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Marmara Üniversitesi.
- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde “duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kılcan, B., & Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)*, 5(3), 113-137.
- Kremer-Sadlik, T., & Kim, J. L. (2007). Lessons from sport: Children's socialization to values through family interaction during sport activities. *Discourse & Society*, 18, 35-51. <https://doi.org/10.1177/0957926507069456>
- Kurtdede Fidan, N. (2016). Sensitivity of students to the natural environment, animals, social problems and cultural heritage, *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8(3), 403-424.
- Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi ve dil zenginliği açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisan tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13(6), 522-526.
- Massoni, E. (2011). Positive of extra curricular activities on students. *ESSAI*, 9(27), 84-87.
- MEB, (2018a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, (4.,5.6. ve7. sınıflar), Ankara
- MEB, (2018b). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflar), Ankara
- Merey Z., Kuş, Z., & Karatekin K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1613-1632
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/beuifd/issue/3453/47056>

- Miles, B., M. & Huberman, A., M. (2016). Genişletilmiş bir kaynak: Nitel veri analizi: 2.baskı (Çev. Akbaba, S. & Ersoy, A.) Pegem Akademi
- Öcal, A., Demirkaya, H., & Altınok, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 67-76.
- Öğüt, N., & Olkun, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılık düzeyi: Selçuk üniversitesi örneği. *Selçuk İletişim*, 11 (2), 54-73. <https://doi.org/10.18094/josc.430980>.
- Özer Özkan, Y., & Acar Güvendir, M. (2013). Öğrencilerin ölçme ve değerlendirme dersinin sunulmasında tercih ettikleri öğretim yöntemleri. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 4(1), 1-14.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, Sage.
- Peker, R., & Ceylan, S. (2020). Environmental perceptions of primary school fourth grade students. *Journal of Educational Issues*, 6(1), 422-438. <https://doi.org/10.5296/jei.v6i1.17153>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. The Free Press.
- Schwartz, S. H. (2007). Universalism values and the inclusiveness of our moral universe. *Journal of CrossCultural Psychology*, 38, 711-728. <https://doi.org/10.1177/0022022107308992>
- Sivek D. (2002). Environmental sensitivity among Wisconsin High School student. *Environmental Education Research*, 8(2), 155-170
- Terra, M. G., Gonçalves, L. H. Takase Santos, E. K. A. Dos, & Erdmann, A. L. (2010). Sensibility in the relations and interactions of teaching and learning to be and do nursing. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 18(2), 203-209. <https://dx.doi.org/10.1590/S0104-11692010000200010>
- Tonga, D., & Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59451/854132>
- Tongsuebsai, K., Sujiva, S., & Lawthong, N. (2015). Development and construct validity of the moral sensitivity scale in Thai version. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 191, 718-722 <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.586>.
- Türksoy, Ö. (1991). Çevre duyarlılığı eğitiminde bilişsel yaklaşım: çocuk ve temel çevre özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 15 (80).
- Utkugün, C. (2020). Sensitivity to animals through the eyes of primary school students. *International Journal of Progressive Education*, 16(4), 270-285.
- Uzun, N., & Sağlam, N. (2005). Sosyo-ekonomik durumun çevre bilinci ve çevre akademik balarısı üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 194-202.
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and teaching: theory and practice*, 9, 377-389.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee* [Unpublished doctorate thesis], Tennessee State University.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223

- Yazıcı, S., & Utkugün, C. (2019). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 2 (2), 50-59.
- Yeşil, M., & Turan, Y. (2020). Çevresel duyarlılık üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 418-435.
- Yeter, F. (2019). *Çocuk dergilerinin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık
- Yücel Işıldar, G., & Yıldırım, F. (2008). The effectiveness of environmental education on environmentally- sensitive behaviors. *Eğitim ve Bilim*, 33(148), 13-25.